

Павлов В.Г.

*Варвiнський районний суд Чернiгiвської
областi, суддя*

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИЗНАЧЕНОГО ПОКАРАННЯ ТА РЕЖИМУ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Як відомо, Україна перебуває на шляху розбудови демократичної держави та формування правових засад громадянського суспільства. Але аналіз практики застосування кримінального законодавства, дозволяє зробити невтішний висновок: закладені в КК норми в більшості випадків не працюють на демократизацію та гуманізацію судової практики. Це підтверджується й науковцями. Зокрема, оцінюючи дію КК із висоти власною багаторічного досвіду, В.Т. Маляренко зазначає: «Кримінальний кодекс України 2001 р. не можна вважати м'якшим за попередній. По-перше, у ньому, незважаючи на декриміналізацію низки діянь, стало майже на 15 відсотків кримінальне караних діянь більше, оскільки поведена відповідальність за нові злочини. По-друге, до Кодексу введене нове поняття – «особливо тяжкі злочини». Такими стали 97 злочинів, що з урахуванням жорсткіших правил призначення за них покарання відбивається на практиці призначення покарання. Особливо тяжкими і тяжкими злочинами стали окремі види злочинів, вчинених із необережності. З урахуванням введення категорії особливо тяжких злочинів, а також нового підходу до визначення того, який злочин є тяжким або особливо тяжким, кількість таких злочинів у ККУ 2001 р. збільшилась у порівнянні з Кодексом 1960 р. на 8,4 відсотка (їх стало 241). Це не може не впливати на практику призначення покарань» [1]. До цього можна додати, що значно жорсткішими стали правила призначення покарання при сукупності злочинів та при сукупності вироків (за сукупністю злочинів стало можливим у ряді випадків призначення 15 років позбавленій волі, а за сукупністю вироків - 25 років, чого не було раніше). Посуворішало призначення покаран-

ня при вчиненні злочинів у співучасті. У значній частині статей КК підвищені або мінімальні, або максимальні частини санкцій, особливо це стосується злочинів, які створюють для суспільства підвищену небезпеку. Разом із тим майже до всіх статей, які передбачають відповідальність за злочини невеликої або середньої тяжкості, внесене альтернативні види покарань, що не пов'язані з позбавленням волі. Тому, з урахуванням зазначених обставин, суддя вимушений досить часто застосовувати покарання у виді позбавлення волі, що, в свою чергу збільшує відсоток осіб, які перебувають в місцях позбавлення волі серед загальної кількості засуджених.

Одночасно, контингент засуджених поповнюється, як це не дивно, через не завжди виправдане застосування запобіжних заходів у виді тримання під ватрою. Адже існує усталена практика, якщо особа перебуває у слідчому ізоляторі певний час, судді призначають покарання, як правило, пов'язане із позбавленням волі на певний строк. Вкрай рідко використовуються такі заходи щодо запобігання попередньому ув'язненню, як застава, порука тощо, що дозволило б значно зменшити наповнюваність слідчих ізоляторів та пом'якшити деструктивний вплив умов тримання та злочинного середовища на осіб, які не становлять значної суспільної небезпеки. Лише в останній час в Україні стало можливим істотно зменшити кількість осіб, яких беруть під варту, за рахунок ширшого запровадження інших (альтернативних) запобіжних заходів, передбачених чинним законодавством, а саме застосування домашнього арешту.

Таким чином, доводиться констатувати, що кримінальна політика держави все ще носить переважно каральний характер. Досить високим залишається коефіцієнт судимості в Україні (415 осіб на 100 тисяч населення), що в три рази вище, ніж у середньому в країнах Європи.

Повертаючись до змісту покарання за законодавством України треба відзначити, що він виражається в режимі, дотримання якого обов'язково у кримінально-виконавчих установах [2]. Але досліджуючи режим як захід досягнення цілей кримінального по-

карання, необхідно підійти до нього як до специфічного, соціально-правового явища з різних аспектів.

Відомо, що режим, як визначена система обов'язкових правил поведінки, існує у всіх державних, суспільних і приватних підприємствах, установах і організаціях. Він забезпечує правильний хід діяльності і порядок. Режим є діючим заходом виховання: дисциплінує. У кримінально-виконавчих установах режим - це встановлений і регламентований нормами права, обов'язковий для засуджених порядок поведіння, що містить елементи кари, що спрямовані до досягнення цілей покарання.

Свого часу Ю.М. Ткачевский зазначав актуальне й сьогодні твердження, що вимоги режиму покликані забезпечити: «1. Обов'язкову ізоляцію засуджених і постійний нагляд за ними для того, щоб виключалася можливість здійснення ними нових злочинів чи інших антигромадських провин. 2. Точне і неухильне виконання засудженими своїх обов'язків. 3. Різні умови змісту в залежності від характеру і ступеня суспільної небезпеки зробленого злочину, особистості і поведіння засудженого» [3, с.19]. За таких умов чи можливо говорити про те, режим є виховним заходом? Вважаємо, що зі змісту вимог, пропонованих до режиму, можна вказати, що Ю.М. Ткачевский і попередні та нинішні науковці відносять його до основного заходу виправлення засуджених. Зокрема, ще М.О. Стручков зазначав, що режим, праця і виховна робота є основними й обов'язковими засобами процесу виправно-трудоного впливу на засуджених [4, с.92]. Аналогічної думки дотримуються Т.А. Денисова [5], О.Г. Колб [6], В.М. Трубников [7] та ін.

В ході проведеного нами теоретичного дослідження і вивчення практики призначення покарання та виконання покарань у виді позбавлення волі у кримінально-виконавчих установах нами встановлено, що режим як захід виправлення засуджених у даний час є основним із усіх заходів, передбачених кримінально-виконавчим законодавством. Одночасно, більш правильним треба вважати, що призначення покарання теж має виховний зміст і закладає основу у подальшу позитивну чи негативну поведінку

засуджених. Дисциплінуючий режим є одним зі заходів виховання і виправлення правопорушників лише тоді, коли він не тільки карає й одночасно виховує засудженого.

1. *Маляренко В.Т. Про покарання за новим Кримінальним кодексом України / В.Т. Маляренко. – К. : Правова ініціатива, 2003. – 156 с.*
2. *Денисова Т.А. Сутність та зміст кримінального покарання // Вісник Львівського юридичного інституту МВС України. – 2004. - № 2. – С.109-119.*
3. *Ткачевский Ю.М. Соотношение уголовного и уголовно-исполнительного законодательства / Ю.М. Ткачевский // Вестник Московского университета. Серия : Право. – 1998. – № 2. – С. 16-23.*
4. *Стручков Н.А. О наказаниях, системе его видов и иных мерах уголовно-правового воздействия / Н.А. Стручков // Актуальные проблемы уголовного права; С.В. Бородин, В.М. Коган. – М. : Ин-т гос. и права АН СССР, 1988. – С. 91–102.*
5. *Денисова Т.А. Покарання: кримінально-правовий, кримінологічний та кримінально-виконавчий аналіз: Монографія / Т.А. Денисова. – Запоріжжя: Вид-во КПУ, 2007. – 340 с.*
6. *Колб О.Г. Запобігання злочинності у місцях позбавлення волі : навч. посіб. / О.Г. Колб. – Луцьк : Вежа : Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2005. – 494 с.*
7. *Трубников В.М. Уголовно-исполнительное право Украины : учебник / В.М. Трубников, В.П. Филонов, Фролов. – Донецк : Изд-во Донецк. ин-та внутр. дел, 1999. – 640 с.*